

Pjesništvo s. Marije od Presvetoga Srca – Anke Petričević

Miljenko Buljac¹

Sestra Marija od Presvetoga Srca – Anka Petričević suvremena je hrvatska pjesnikinja lirskoga i lirsko-epskoga pjesništva s tridesetak zbiraka kojima slavi Boga, ispisuje svoje čežnje i ushite, pjeva o vječnoj ljubavi. Njezin koncept ljubavi je Božja blizina, vječna, božanska ljubav, agape; koja ju odvodi k spasenju, uznesenju i sjedinjenju s mističnim zaručnikom, što isključuje i uklanja misao o osjetilnoj požudi i intimnom, ljubavnom pjesništvu utemeljenu na erotskom dahu i doživljaju. Njezino je pjesništvo iznad religioznosti same, višeznačno i univerzalno, pjesništvo širine i dubine, život sam, a ne samo religija ili životna filozofija. Novija zbirka *Pjesme srca* donosi nizove skraćениh stihova i polustihova uvučenih u desne rastere, u kojima je do savršenstva ustalila posebnu arhitektoniku koju smo nazvali lirskim pjesmama prividnih strofa. Prostorni razmještaj u funkciji je cjelokupnoga ustroja pjesme: ritmičkoga, semantičkoga i doživljajnoga. *Pjesme srca* samosvojni su poetski govor, jedinstven u hrvatskom pjesništvu na razmeđu dvaju tisućljeća i neponovljiv vrhunac na dar: lirika, pjev, molitveni ton i žar, kadence bola i kantilene žarkih žudnja, opjevana čistoća i sklad. Nezanemarivo je i lirsko-epsko pjesništvo Sestre Marije od Presvetoga Srca, osobito spjev *Apokalipsa*, kojim se potvrdila *poetesom vates*, pjesnikinjom dovršene povijesti, te prigodnim domoljubnim pjesništvom.

Ključne riječi: agape, čistoća otkupiteljske žrtve; duhovna nadahnuća; elegičnost i kadence bola; pjesme prividnih strofa; transcendentna poezija.

1 Izv. prof. dr. sc. Miljenko Buljac, Sveučilište Hercegovina u Mostaru, Bleiburških žrtava 100, M. Viševića Humskog bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina. E-adresa: miljenkobuljac@gmail.com.

1. Uvod

Svrha rada je prikazati lirsko i lirsko-epsko pjesništvo suvremene hrvatske pjesnikinje Sestre Marije od Presvetoga Srca – Anke Petričević, dati uvid u neke od tridesetak njezinih pjesničkih zbiraka i stvoriti pretpostavke njihovoj uspješnijoj recepciji. Da bi recipijenti stekli potpuniju predodžbu o autorici, u prvom dijelu donosimo podatke o biografskom troknjižju te o drugim prinosima u Symposionu, biblioteci koju uređuje gotovo polovicu stoljeća. Želimo dijelom prikazati i protumačiti prvu zbirku lirike *Tužaljke*, nastalu u djevojaštvu, zagrebačkom studijskom razdoblju, stvoriti uvid u značajnije zbirke lirskoga pjesništva o kojima su sustavnije pisali drugi znalci i znanstvenici, a vlastite spoznaje, misli i stavove ojeviti njihovim istraživanjima. Noviju zbirku *Pjesme srca* (2011.) želimo dijelom prikazati zbog toga što donosi osobitu strukturu koju smo nazvali »poezijom prividnih strofa«. Ne smijemo zanemariti ni njezino lirsko-epsko pjesništvo, spjev *Apokalipsa*, kojim je zaslužila naslov *poetese vates* i pjesnikinje dovršene povijesti, na kraju i prigodnih domoljubno-duhovnih zbiraka lirsko-epskih pjesama i poema, od kojih smo izlučili *Hrvatska, domovino moja* (2017.). Proučavanje pjesništva temeljimo na postavkama zagrebačke stilističke škole, spoznajama strukturalizma i semiotike te na vlastitom pristupu pjesništvu oslabljene silabičnosti primijenjenom na predlošcima većega broja autora.

2. Tragom autobiografske trilogije

Sestra klarisa Marija od Presvetoga Srca (Anka Petričević, Lovreć, 2. siječnja 1930.), pjesnikinja, slikarica i glazbenica, autorica je autobiografske, meditativne, transcendentne i filozofsko-teološke proze, autorica pjesničkih zbiraka, poema, balada i lirske proze, epskoga i lirsko-epskoga pjesništva, dramskih sinopsisa i recitala, povijesnih monografija i kataloga te znanstvenih studija i rasprava s područja filologije, filozofije i teologije. Njezin neumorni stvaralački duh s lakoćom ulazi u nove svjetove sugovornika i čitatelja, recipijenata Symposiona, knjižnice asketsko-mističnih djela, kojoj je utemeljiteljica i urednica, autorica predgovora, pogovora, interpretacija i tumačenja. Riječ je o marljivoj autorici tridesetak ukoričenih djela asketsko-teološke, meditativne i mistične proze, izvornih znanstvenih studija i rasprava, osvrti i eseja, ogleđa i interpretacija, kronika i dnevnika duhovnoga nadahnuća, memoarske proze, fotomonografija i vlastite likovne monografije, lirske pjesničke proze, poema i pjesničkih zbiraka, o čem se već odavno nametnula potreba za temeljitom obradom bibliografije, novim proučavanjima i znanstvenom revalorizacijom njezinih radova.

O samoj autorici javnost može doznati gotovo sve iz njezine *Autobiografske trilogije*. Nakon *Žeđe za vječnom ljubavlju* (1990.) u kojoj je pisala o svojem djevojaštvu i mladosti do odlaska u samostan na Svijećnicu 1956. godine, uslijedila je autobiografska proza *Vječna je ljubav njegova* (1992.) i *Vječnost ljubavi* (2013.). Nedavno je o. fra Josip Lucić priredio posebno izdanje autobiografske proze *Ti si me zvao* (2015.), izbor dnevnčkih zapisa iz pera djevojke, profesorice kroatistike, u kojem piše o svojem izboru odlaska u samostan s najstrožom klauzuru sestara klarisa, redovnica, kojim je iznenadila ne samo poznanike, prijatelje i profesore, nego i svoje bližnje. Sestra Marija od Presvetoga Srca na više je od stotinu autorskih araka prikazala svoje životno putovanje i ostavila zapis o minulom vremenu, o sebi i suvremenicima. Nanizala je dnevničke zapise sukcesivno protkane i popraćene zbivanjima, ali i naknadnim memoarskim unosima, u kojima je svjedočila o svojem djevojaštvu i mladenačkim danima. Zbivanja su dokumentirana razgovorima i susretima s poznatima i manje poznatima, putopisnim sitnicama, opisima krajolika, razmatranjima o kulturološkim izazovima, pogledima na zbivanja i društvena previranja, tumačenjima i prosvjednim bilješkama te dnevnim meditacijama i transcendentnim, mističnim viđenjima. Autobiografski zapisi istodobno su odjeci, objašnjenja i tumačenja njezina pjesništva i znanstvenih prinosa. Svojom humanosti i etičnosti zapisi su dragocjeni općeljudskom, domovinskom i vjerničkom zauzetosti, otvorenosti prema svijetu kojemu se obraća. Kadšto u njima autorica sustiže ljepotu pjesničke riječi ili pak uvjerljivu misaonost eseja i znanstvenih rasprava. Svojim izravnim, osobnim očitovanjima obraća se Bogu koji poznaje svaku njezinu misao, kako bi dio svoje prebogate punine, obuhvaćene neizmjernom božanskom ljubavi predala drugima, da i oni pronađu put k Svjetlosti. Bibliografska proza donosi subjektivni, osobni pristup kojem je svrha osmisliti i svjedočiti svoje životno poslanje, životne korake i odabire, duhovno-mistična iskustva, darivanja bližnjemu, meditacije i transcendencije, doživljaje beskrajna i vječnosti.

Sestra Marija od Presvetoga Srca urednica je i utemeljiteljica Symposiona, niza koji je dostignuo 118 naslova, uz tridesetak koji pripadaju drugomu nizu. Nedvojbeno, vodeća je hrvatska pjesnikinja ne samo našega vremena nego uopće, u najboljem smislu navedene riječi. Pogriješno bi bilo shvatiti kako bi se neumornim radom htjela dopasti suvremenicima i kako bi mrvicom slave ovoga svijeta htjela zasladiti staračke dane. Danas možemo svjedočiti kako je brojnim nakladničkim arcima nadmašila i premašila postignuća nekih kulturnih institucija. Nagrade i priznanja uglavnom su je mimoilazile, izuzmemo li nagradu *Književnoga Jadrana* iz studentskih dana, nagradu iz zaklade Tadijanović 2009., nagradu Antuna

Branka Šimića 2011. te povelju Dobrojutro more iz 2017. godine. Ovdje ne navodimo Županijsku nagradu. Dopisna je članica HAZU.

3. Lirsko pjesništvo sestre Marije od Presvetoga Srca

Pjesnički opus s. Marije od Presvetoga Srca jest zaokružen, ali još nije dovršen. Poznato je da ima više desetaka njezinih neobjavljenih pjesama, kao i to da bistri um i neumorni stvaralački duh svakodnevno nastoji poslove ovoga svijeta oplemeniti novim i još novijim darovima. Podsjetimo, Sestra Marija od Presvetoga Srca ušla je u hrvatsku književnost imenom Anka Petričević ranih pedesetih godina dvadesetoga stoljeća. Pjesme je počela objavljivati u *Studentskom listu*, *Književnom Jadranu*, *Hrvatskom kolu* i *Krugovima*. Zastupljena je u krugovaškom zborniku *Četrdesetorica* (1955). U doba iznimne pjesničke slave, nagrade *Književnoga Jadrana* za pjesmu *Uputi se, majko*, nakon laskavih priznanja i velikih očekivanja, odlučila je prihvatiti strogu klauzuru redovnice sv. Klare u splitskom samostanu, u kojem od Svijećnice 2. veljače 1956. godine predano provodi potpuni pokornički život: post, strogu pokoru, svakodnevna bdijenja, molitve, meditacije i kontemplacije, a sve u svrhu postizanja savršene ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Svatko tko bi htio studioznije proučiti lirski pjesnički opus Sestre Marije od Presvetoga Srca, morao bi u svojem istraživačkom polju i duhovnom obzorju obuhvatiti brojne pjesničke zbirke i poeme, kulturnoj javnosti do kasnih osamdesetih gotovo nepoznate:

Tužaljke (zbirka, napisana 1952. – 1955.; Književni krug, Split, 1989.), *Stazama ljubavi* (Split, 1961.), *Zvijezda nad Betlehemom* (Zagreb, 1961., 1967. i 1994.), *Nedopjevana pjesma* (1964.), *Sagni se, Majko* (1967.), *U noći* (1970.), *Pjesma Ljubavi* (1974.), *Ovdje je sva povijest moja* (poema, 1976.), *Magnificat* (1980.), *Alvernija* (poema, 1982.), *More Sjaja* (1983.), *Apokalipsa* (poema, 1983.), *Otkupiteljeva ljubav* (poema, 1986.), *Ave Maria* (poema, 1988.), *U sjaju Slobode* (sonetni vijenac, 1993.), *Molitve srca* (balade, 1993.), *Dosegnuh svoj Sjaj* (1994.), *Moj vječni Izvor* (1996.), *Mistične ruže* (1997.), *Moj bijeli dan* (1998.), *Zov vječnih vrhunaca* (2001.), *Tajanstvo dubina* (lirska pjesnička proza, 2007.), *Pjesme srca* (2011.).

Ako bi pak tko želio svoje misli, stavove i zaključke ovjeriti kritičkim prosudbama i razmišljanjima drugih autora o njezinu pjesništvu, sama pjesnikinja olakšala mu je poslove prikupljanja periodične građe zato što je brižno skupljala kritičke prosudbe, kako o svojem pjesništvu tako i o ostalim djelima, i objavila ih u zasebnoj knjizi nešto manjoj od 44 autorska arka. U prvom dijelu knjige sedamnaest je dotad neobjavljenih članaka s uvodnom riječi msgr. dr. Frane Franića. U drugom dijelu je 111 objavljenih radova: proslova, predgovora i pogovora posvećenih njezinim pjesničkim i drugim

prinosima, objavljenim u bibliotečnom nizu Symposium, koji je 1975. sama pokrenula; također i osvrti, kritičkih prikaza i recenzija, objavljenih u vjerskom tisku, često inozemnom. Potpisnici bi se često pseudonimima skrivali. U *Forumu*, kulturnom podlistku *Slobodne Dalmacije* 3. ožujka 1989. godine, susretljivošću ondašnjega urednika Bože Žige, potpisnik ovoga rada objavio je novinsku recenziju *Duga umiranja* o pjesničkoj zbirci *Tužaljke*. Tada je prvi put iz tiskovine namijenjene građanstvu, šira javnost mogla doznati o Anki Petričević – Sestri Mariji od Presvetoga Srca. Nedugo poslije zaredali su brojni osvrti, prikazi i kritičke prosudbe; također i uvrštavanje njezinih pjesama u antologijske izbore. Izdvojit ćemo kako su autoričine zbirke zapaženim pogovorima popratili ugledni znanstvenici: Boro Pavlović ogleđom je popratio *Tužaljke*, u kojem je svjedočio o pjesničkim susretima i o njezinim pjesmama, 1994. Dragutin Rosandić pogovorom u zbirci *Dosegnuh svoj Sjaj*, Nedjeljko Mihanović 1997. u zbirci *Moj vječni Izvor*; te 2007. u knjizi lirske pjesničke proze *Tajanstvo dubina*, Drago Šimundža 1997. u zbirci *Mistične ruže*, Božidar Petrač 2001. godine u zbirci *Zov vječnih vrhunaca*, i Miljenko Buljac 2011. u zbirci *Pjesme srca*.

3.1. *Tužaljke (Trska)* – zbirka iz studentskoga, djevojačkoga razdoblja

Važnije sastavnice pjesničke vokacije Anke Petričević prepoznatljive su već u zbirci *Tužaljke*: meditativnost, elegijski i baladični tonaliteti, doživljaji krhkosti, neizvjesnosti i dugih umiranja. Poezija je to nagovještaja i slutnja, spomenarske bliskosti i djevojačke ispovjedne iskrenosti, zbog kojih je pjesnikinja u jednom trenutku uništila pjesme, doživjevši ih gundulićevski rečeno »porodom od tmine«, ali su ipak spašene, sačuvane u jednom primjerku za koji tada nije ni znala da ih je sačuvao jedan sveučilišni profesor, i uz njezino dopuštenje tiskao 1989. godine. Knjiga donosi osam poetskih ciklusa: *Proljetno cvijeće*, *Buđenje*, *Otkosi*, *Moji su putovi samotni*, *O majko, pusti da pođem*, *Srebrne staze*, *Staze duše* i *Tužaljke*. U već navedenom pogovoru Bore Pavlovića, tekst je u kojem je podsjetio na Petričević, njezina druženja, poznanstva i susrete pod „Tinovim kišobranom“ (Frano Alfirević, Vlado Rem, Kazimir Urem, Joja Ricov, Jakov Ivaštinović, Berislav Nikpalj, Krsto Špoljar, Salih Alić, Zlatko Tomičić, Miroslav Slavko Mađer, Josip Pupačić, Jure Kaštelan, Ivan Raos i drugi). Početne pjesme Anke Petričević mogu udovoljiti najstrožim estetskim mjerilima. Božidar Petrač drži da je ta zbirka „jedna od najboljih njezinih pjesničkih knjiga“ (Petrač, 2001, 79), što možemo dijelom i prihvatiti jer je to kritičar napisao ranije, a da nije ni mogao znati za zbirku *Pjesme srca* (2011.) koja je, sa sigurnosti tvrdimo, kruna njezina pjesništva. Ima

u *Tužaljka* strepnje i čeznutljive slutnje, drhtaja i treptaja djevojaštva, zaronjenih očiju u piću života, u talasanju ljepote i trenutcima iščekivanja, mirisima što se pale nekim novim žarom, svježine perunika, srama i nježnoga stida kao u ciklama, zatim blagih slutnja neuspjeha i slutnja u kojima joj prilaze daljine; ima nijemoga bola, nepoznatih putova i odlazaka, i dugih, dugih umiranja. Pjesnikinja je trska na povjetarcu, cvijet što se truni, / *zalutali jecaj / u noći, što razdrt sluša svoju jeku /*, vrt samoće, košuta pred lovcem nepoznatim, sjaj suza i snova udahnutih. Elegičnost, otužnost, nostalgija i tiha sjeta, baladičnost, kadence boli i neka tamna, prigušena kantilena zarobila je mladenački dah pjesnikinje Anke Petričević, koji je ubrzo prevladala, pretočila ga u žarke žudnje za Kristom. Istinskim nadahnućima tihe slutnje, gipke misaonosti i pribranosti, prevladala je zvučnu frazu, povišene tonalitete, patetičnost i afektacije.

Rano pjevanje psalama obogatilo je sluh i oplemenilo senzibilitet mladoj pjesnikinji kojoj pjesništvo odjekuje poput harfina zvuka. Intiman, elegičan, začudni ton njezine poezije donosi neku osobitu bliskost, zbližavanje, kao u bugaršticama. Stihovi su joj često jedanaesterci, razvezani, kadšto sa srokom: distisi, katreni, sesteti, koji u samim završecima pjesama uviru u utok-stih koji nema funkciju pripjeva ili refrena koliko briljantnoga zatvaranja pjesme, okruženja doživljaja. Zanimljivi su primjeri pjesničkih pokušaja: u antologijskoj *Pjesmi zarobljenoga* nalazimo dvostruko rimovani dvanaesterac, ali i raznolike poetske oblike u kojima okušava bogatstvo ritmova neobičnim metaforičnim izričajima koji ju u cjelini približavaju Tinu, čovjeku i pjesniku njoj naročito blisku. Besmisleno je dokazivati kako je na takvu njezinu zauzetost netko utjecao. S lakoćom je prepoznala i usvojila tonsku versifikaciju, akcenatske i glazbene vrijednosti stiha, da bi i sama započela pisati lepršave stihove oslabljene silabičnosti, a domalo i stihove oslobođene bilo kakvih stega. Sedmi poetski ciklus darovao je zbirci naslov *Tužaljke*. Poput jeka u bugaršticama odjekuje tužaljka za djetinjstvom, nostalgичnim pjevom iz tuđine kojim doziva majku, glasovima nad kolijevkom. Baladična je jeka na kamenu, nad ognjištem i garištima. U zaključnoj pjesmi posvećenoj Ivanu Meštroviću, pjevajući o hrvatskoj majci u *Hrvatskoj rapsodiji*, zapitala se Anka Petričević: / *I dokle će lira tužna / U rukama njenim suhim / Plakat gorke tužbalice?*/. Navodimo te stihove kako bismo učvrstili tezu o zauzetosti Sestre Marije od Presvetoga Srca svojim rodnom i domovinom čak i u zbirci s dominantnim intimnim pismom.

U traganju za važnijim uporištima neki autori ističu njezinu osobnost duše i žudnju za sjedinjenjem s Bogom vezujući to uz osjetilnu kategoriju, a zanemaruju važnost transcendencije i mistične milosti kojima je obdarena

upravo Božjom blizinom, i tako postala odabranom u evangelizaciji i humanizaciji svijeta. Puno prije njezina odlaska u samostan započinje pjesništvo njezina duhovnoga nadahnuća, o čem već svjedoče ciklusi iz zbirke *Tužaljke*, a blagu prevagu osjetilnoga u odnosu na nadosjetno, onu slabost mladenačkoga zanosa zbog koje je htjela uništiti zbirku otkrivamo samo u jednoj pjesmi – *Teci, Cetino, teci...*

3.2. Spoznaje ovjerene mislima i stavovima drugih znanstvenika

Dragutin Rosandić je 1994. pjesničku zbirku *Dosegnuh svoj Sjaj* Sestre Marije od Presvetoga Srca razvrstao prema motivsko-tematskim cjelinama, kako je to uhodano činio za školske potrebe, te izdvojio: 1) Zavičajni krug motiva, srce zavičaja, uspomene, iskonska ljepota, 2) Kristova razapetost, 3) Radost života, blaženstvo, sjaj, sugestije svjetla i ljepote, 4) Tin, njegovo pjesništvo i patnja, 5) Domoljubni krug motiva, 6) Tajanstvo preobraženja, 7) Eshaton. Rosandić je osobitosti simboličkoga i metaforičnoga govora Sestre Marije od Presvetoga Srca vezao s ključnim motivsko-tematskim jezgrama: krajolikom, astralnim, nebeskim i biblijskim motivima. Osmislio je i protumačio ulogu svjetlosnih motiva u stvaranju fluidnih pjesničkih slika; potom ulogu mističnih iskustava koje Sestra Marija od Presvetoga Srca prenosi u pjesnički izričaj na osobit način, čime se njezina duhovno-religiozna lirika razlikuje od svih drugih pjesnika duhovno-religioznoga nadahnuća. Ipak, Rosandić je neprimjereno i sasvim nepotrebno njezino pjesništvo prispodobio poetici impresionizma i ekspresionizma, poeziji simbola, također i stilističkim značajkama Vidrićeve, Šimićeve i Ujevićeve poezije (usp. Rosandić, 1994, 233). Opisi neke pojave drugom, ma koliko god sličnom, mogu unijeti zabunu i nanijeti štetu. Postoje pristupi lirskom pjesništvu koji zaziru od bilo kakve racionalne spekulacije. Svaka pjesma na svoj način doziva recipijenta koji otvara njezine tajne dveri. Da bi to postigao istraživač mora odabrati pravu strategiju, odgovarajući pristup, korištenje primjerenih istraživačkih metoda i postupaka, koji će dovesti do pouzdanoga tumačenja i vrjednovanja ili pak interpretacije za školske potrebe. Pjesma nije samo zbroj metafora i metonimija, one same ne donose, niti mogu spasiti estetske vrijednosti. Htjeli bismo upozoriti i na nešto drukčije pristupe i tumačenja lirske pjesme usmjerene na ono što pjesma u sebi ima, na ono što jest.

Predgovorom *Poezija humanizacije svijeta* Nedjeljko Mihanović popratio je 1996. zbirku *Moj vječni Izvor*, i utvrdio da se njezino nadahnuće „kreće magičnim stazama tihe meditativne slutnje neiscrpnog misterija Božanstva i perspektivama metafizičke imaginacije. U svojim poetsko-mističnim slutnjama često je obuzeta jednom jedinom inspiracijom: neugasivom čežnjom za

Vječnošću i Bogom” (Mihanović, 1996, 5). Osim molitveno-mističnih rukoveti, zbirka donosi i one koje pjesnikinju povezuju s aktualnim zbivanjima obilježenih domovinskim nadahnućem: *Hrvatske tužaljke bola i svjetlosti*, spjev *Zapis o Hrvatskoj*, *U krvi niknu sloboda* te sonetni vijenac *Lijepa naša Domovino*, posvećen dr. Franji Tuđmanu. Prevaga retoričkih sredstava nad poetskim, prigodničarski tonalitet i naglašena patetičnost, značajke su poetskoga pisma zbirke *Moj vječni Izvor* Sestre Marije od Presvetoga Srca, koje se unose i u kasnije zbirke, osobito u *Tajanstvo dubina*, u kojoj je posegnula za novim oblikom – pjesničkom prozom.

Drago Šimundža nadahnuto piše o pjesništvu Sestre Marije od Presvetoga Srca, prepoznaje i otkriva važnije sastavnice njezina pjesničkoga govora. Šimundža zazire od statističkih pregleda pjesničkih sredstava, oblika, stihova i strofa, ritma i rimarija, od pretvaranja pjesme u opis, naričiju i bilo kakvu datost, također i motivsko-tematskih opisa. U svom istraživanju Šimundža zagovara postupak blizak njemačkomu stilističaru Leu Spitzeru koji usmjerenim čitanjima traga za duhovnim etimonom djela, i upućuje kako se intuicijom može stići do tajanstvenih doživljaja i misaonih dubina, do samoga žarišta pjesme, koja u „neponovljivu jedinstvu osjeća i misli zrači nutarnjim skladom i tajanstvenom ljepotom, mističnim doživljajem i refleksivnom sviješću” (prema AMP, 1997, 243). Šimundža prepoznaje višeznačnost i polifoničnost, mističnost i iskustva transcencije, tajnovitost i sugestivnost poezije Sestre Marije od Presvetoga Srca, tvrdeći kako je „Istodobno (je) shvatljiva i nedohvatljiva; puna lirske topline i poetske slutnje, životne stvarnosti i tajanstvenih dubina, što ih zajednički isprepliću srce i duša, maštovitost i život, poetska intuicija i beskrajna tajanstva” (prema AMP, 1997, 243).

Neprihvatljiva nam je Šimundžina prosudba kako je pjesništvo Sestre Marije od Presvetoga Srca „u službi religioznih doživljaja” (prema AMP, 2009, 427). Ne tvrdimo da odrednica nije točna, ali njome otimamo tom pjesništvu širinu i dubinu, višeznačnost, univerzalnost. Svakim svojim postupkom u svom životu Sestra Marija od Presvetoga Srca slavi Boga, i to nije samo religija ili životna filozofija, nego Život. Pobožnost i vjera, poniznost i darivanje drugima, poput disanja duboko su ukorijenjene u svakoj riječi i izričaju Sestre Marije od Presvetoga Srca. Njezin je pjev sveopći, pjev ljubavi, slavljenju Boga bez stega i ograničenja, ona je pjesnikinja svega vidljivoga i nevidljivoga. Bog je neizmjerne ljubav, a Njezina jedina ljubav je Bog, zbiljski i postojan, ali nadosjetan. Pjesnikinja se obraća Bogu koji je tu pokraj, u blizini, u glasu, zvuku, šumu ili pak predmetnoj stvarnosti, u onom što stvarno jest i onom što zbilja jest. Nositeljica lirske subjektivnosti osluškuje tišine, slatki romon, grgolj, žubor, zov i Božju jeku.

Čežnje o Božjoj blizini, uznesenju i vječnoj ljubavi, o mističnom zaručniku i sjedinjenju s Njim, isključuju i uklanjaju primisli o osjetilnoj požudi i intimnom, o erotskom dahu i doživljaju, ljubavnom pjesništvu utemeljenu na erotskom doživljaju, na osjetnoj žudnji. Unutarnji ritam nesputan je poput harfina zvuka u psalmima, pjev prirodan, a božanska himnodija budi punoću iskustva vlastite patnje kroz ljudski bol, osmišljava njezina odricanja za čistoćom otkupiteljske žrtve i pokreće univerzum. Postupci navedenoga modela mogu se nazrijeti u dovršetcima pjesme, u završnom utok-stihu. Začetcu su im u *Tužaljka*, prvoj pjesničkoj zbirci.

Kritičkim osvrtom Nedjeljko Mihanović popratio je 2007. *Tajanstvo dubina*, knjigu pjesničke proze, novi književni oblik lirskih meditacija o iskustvima zemaljskoga i vrhunaravnoga. Uzvišenim osjećajima i živim predodžbama odjenute su teološke misli, ali i osobne brige i tjeskobe, pokora i tjelesne patnje. Novim ritmovima poetskih mogućnosti Sestra Marija od Presvetoga Srca tragala je za spontanosti i slobodom, i nastojala vrhunaravne tajne i misli odjenuti slikovito, čak i alegorijskim očitovanjima. Mihanović ističe kako svaka mistična percepcija s. Mariji daje živ poticaj duhu da metafizičkim nadahnućem slikovito i sugestivno uobličuje doživljaj u pjesmu: „Osim religioznog zanosa koji ta meditativna uzbudjenja diže na razinu metafizičke refleksije, ona u težnji za autentičnim pjesničkim govorom svoje zanose uobličuje i u izvoran glas lirske introspekcije. U čežnji sjedinjenja duše s Bogom javlja se i umjetnik, koji u čitavu materiju unosi kreativan zanos duha. Nadahnuće se pretvara u čitav jedan subjektivno novi duhovni svijet i otkriva se u novim oblikotvornim izražajnim vidovima” (Mihanović, 2007, 120). Mihanović doživljava pjesničku prozu s. Marije u njezinu jedinstvu intuicije i ekspresije, ističući kako blagost i nježnost prodiru i u jezik donoseći mu sklad, finoću, jednostavnost i ljupkost. Pjesme u prozi u zbirci *Tajanstvo dubina* znak su traganja za novim poetskim mogućnostima i pribježištem u kojem je pjesnikinja odgovorila stalnosti stvaralačkih prinosa, njihovu kontinuitetu. Pjesništvo se čini jednostavnijim i lakšim zato što se zasniva već na utvrđenim oblicima i ritmu, a svaki prijelaz na prozu zahtijeva novi način iskazivanja misli i nove ritmičke zakonitosti. Dojam je kako su zbirke *Dosegnuh svoj Sjaj, Mistične ruže* i *Tajanstvo dubina* u estetskom pogledu slabije od prvijenca *Tužaljke* i novije zbirke *Pjesme srca*.

3.3. Lirske pjesme prividnih strofa

Zbirka *Pjesme srca* (2011.) sastoji se od stotinu trideset i osam pjesama razvrstanih u šest poetskih rukoveti, božanske su to himnodije, pjesme srca, duha i duše, što je u naslovu izostalo, ali ih je obilježilo i odredilo

dominantnu sastavnicu, pjev u kojem je izravno obraćanje Bogu. *Zavičaj u srcu* naslov je prvoga ciklusa, a riječ je o sinonimskoj složenici poput *Srce zavičaja*, naslovu iz zbirke *Dosegnuh svoj Sjaj*, ili *Zov zavičaja* u *Mističnim ružama*. *Čezne srce moje* i *Žeđa srca*, rukoveti su vrlo bliski, a pjesnikinja ih je odijelila samo kako bi postigla unutarnju ujednačenost zbirke. *Vječno utjelovljenoj Ljubavi*, poetski je ciklus koji još jednom autoricu potvrđuje pjesnikinjom *agape*, Božje ljubavi. Također i *Pod križem* koji ima sinonimsku inačicu *Raspeta Ljubav* u zbirci *Dosegnuh svoj Sjaj*. *More preda mnom* zaključuje zbirku ključnim motivom, simbolom životu samomu. Već pri listanju rukopisa nove zbirke prepoznali smo osobitu strukturu, arhitektoniku, skladnu formu, unatoč nizanju stihova različitoga sklopa s raznolikim intonacijsko-ritmičkim varijacijama. Vrlo su rijetke pjesme čvrste strukture, osim u ciklusu *Vječnoj, utjelovljenoj Ljubavi*, koje su pisane vezanim stihom i s čvrstim ukrižanim rimama. Pjesnikinja ne želi otplačivati dug tradicionalnim stegama metra ili pak zadanim pjesničkim oblicima. Silabičnost je oslabljena, bez pravilnih izmjena naglašenih i nenaaglašenih slogova u nekoj riječi ili pak u naglasnoj cjelini. Uglavnom, rima je strukturni element, ali nema ono značenje koje je prije imala u ritmičkoj kompoziciji pjesme, a njezini pojavni oblici razmješteni su na daljinu ili se pak skriveni dozivaju. *Pjesme srca* zapravo su minijature, kratke ili vrlo kratke lirske pjesme. Teško je odgovoriti na pitanje što je podvrgnuto razvoju nekoga pjesništva, usavršavanju, te što se to mijenja osim senzibilitnosti u pjesnikinji i recipijentu. Zbirka *Pjesme srca* u odnosu na prethodne donosi pomak koji pripisujemo formi sadržaja i sadržaju forme. Sestra Marija od Presvetoga Srca stvarala je i stvorila, mogli bismo reći – vlastiti pjesnički oblik neobične arhitektonike, dotad nepoznatu i svojstvenu samo njoj, s nizovima skraćenih stihova i polustihova, uvučenih u lijeve ili desne rastere s okomitim i vodoravnim zrcalnim strukturama koje smo nazvali lirskim pjesmama prividnih strofa. *Pjesme srca* samosvojan su poetski govor, jedinstven u hrvatskom pjesništvu na razmeđu dvaju tisućljeća.

Htjela bih

Htjela bih sa zvijezdama upiti
 najljepši sjaj
 i obasjati Tvoje zjene.
 Oh, htjela bih od Srca Tvoga uklonit'
 sve nevolje, pogibelji i sjene.
 Htjela bih osvježiti lice Tvoje
 ljubicama u obasjanoj rosi.
 Oh, htjela bih k'o zraka Sjaja

u Tvome otpočinut oku –
u Tvojim usnuti kosi.
Vidjeh lađara
Josipu Pupačiću
Vidjeh lađara,
koji je žurno brodio morem,
lagano veslom
dodirujući vode,
dok su valovi
žuborili pjesmom.
Htio je dohvatiti kraj...
A nestao
u Beskraju.

Pjesnikinja je do savršenstva ustalila navedeni pjesnički oblik silabičnoga stiha bez unutarnjih stega s izričajnim i misaonim dopunama u prividnoj strofi i s opkoračenjima, tj. poništenjem stanke na kraju stihova. Pjesnički govor i njegov unutarnji ritam posve su prirodni i nesputani. Postupci navedenoga modela već su se mogli nazrijeti u prethodnim zbirka, a začetke smo mu otkrili u *Tužaljka*, prvoj pjesničkoj zbirci, u tzv. završnom utok-stihu, briljantnim dovršetcima, npr. /a oca, oca nam nema. // (Balada), /Klasje njija, njija. // (Klasje), /Netko lišće stresa. // (Aleja), /A tebe nema. / Nema. // (Samotna lutam). Pjesnikinja je prividnim strofama postupno davala sve veću važnost dok nisu u zbirka *Zov vječnih vrhunaca* te *Pjesme srca*, osobito u ciklusu *Pod križem*, postali temeljnim načelom gradnje. Znakovit su primjer plošno-prostornoga pjesništva u kojem linearna organizacija teksta i plošna struktura pjesme oblikuje prostor: tijelo pjesme ostvaruje nekoliko okomitih i naglašenih horizontalnih osi. Gotovo svi teoretičari koji su tumačili pjesništvo Sestre Marije od Presvetoga Srca isticali su njezino duhovno nadahnuće te religioznu mistiku obogaćenu iskustvima transcendencije, a to su znaci zadobivenih milosti Božje blizine. Ona ne odlazi s Kristom među braću po gostionicama i zabavama nego ga očekuje znajući kako će se pojaviti kao Bog, slijedi Njegove stope u pijesku pustinjskom, prepoznaje i nastoji odgonetnuti Njegov glas. Čitavoga života nije prestala šaputati molitve, zvonkim glasom u sutonima mekim nizala je Angeluse i snivala *Vesperēē*, njegove dolaske, snivala susrete s Njim, kako bi mu punoćom ljubavi ublažila bol, uljuljala ga u snove i pripravila mu mirisave staze, a vlastita iskustva patnje prinijela na žrtvenik Njegovoj otkupiteljskoj ulozi kojom zajedno s Njim spašava Svijet.

Kao u pjesnika Tagore mnoge strofe započinju uzdahom kojim pjesnikinja daje oduška svojem raspoloženju iskazujući zanos svojoj vječnoj *agape*, utjelovljenoj, božanskoj Ljubavi. Pjesme odišu lakoćom i kao da su nastale poput disanja. Ta protočnost stihova, lepršavost i jednostavnost plaćena je stvaralačkim patnjama pretvaranja uzdača u riječi, u poetski govor. Njezin je pjev poput zvukova harfe u psalmima, božanska himnodija kojom osmišljava iskustva vlastite patnje, ljudskoga bola i odricanja za čistoću otkupiteljske žrtve, kako bi dohvatila punoću, univerzum. Poput *Tužaljka* i *Pjesme srca* donose vratak, žubor, slatki romon, guk grlice, čežnju koja jeca, žeđu kojom se žudi za izvor-vodom, poglede očiju u tajnu uronjene. U njima se dodiruju lahor i list, hrid i šumni val, nebo i zora, pećina i golubica, svod i duga, uštap i oblaci, glas i njegova jeka. Dijalogizacijom, obraćanjem Bogu, koji je tu pokraj, u blizini, u glasu, zvuku, šumu ili pak predmetnoj stvarnosti, onom što stvarno jest i onom što zbilja jest, ona koja je lirski subjekt osluškuje tišine, slatki romon, grgolj, žubor, zov, jeku. Govorni stih zasićen je suptilnim asonancama i aliteracijama, eufonijskim odabirima sintagmatskih sklopova riječi, ponavljanjima: / *kao košuta žedna / kao košuta žedna /*, brojnim anaforama poput: / *ja vazda odlazim / ja vazda putujem; Dozvaao si me s krajnjih / rubova zemlje, / Dozvaao si me / zovom ljubavi; i bit ću Tvoj duh / i bit ću Tvoj hram; da mi rane srca / da mi rane bolnog srca; u ovoj noći bez utjehe, / u ovoj noći bez zvijezda /*; također i anadiplozama: / *Kada ćeš doći s velikog Mora / s velikog Mora /*. Brojne su i onomatopeje: / *Sklopljenih vjeđa / mrmore ti slušam* (Oh, šum tvoj, more). Često primjenjuje i stilistički red riječi, inverziju. Neobični su primjeri polisindetona u razigranim nizovima pjesme *U Getsemani ulazim*, koje pjesnikinja smiruje novim ritmom asindetskih nabranja i paralelizmom pjesničkih slika. U pretapaju stihova prividnih strofa prepoznajemo savršene zrcalne strukture. *More preda mnom* zaključni je ciklus koji višeznačno određuje pjesnikinju u prostoru pred pučinom – vječnosti, pred plimnim valom na pustim obalama. Duše izranjene i vjeđa sklopljenih, u more zagledana, sluša mrmore, osluškuje, očekuje zov, pojavu Vječnoga broda, kojim je već otplovila njezina sestra Miroslava. Kao školjka isplakanih bisera htjela bi onako pupačićevski zagrliti more. Ima pjesama koje su pitanja i nagovještaji velikih radosti u sugestiji šuma koji odjekuje u lirskom subjektu ili nerazgovijetnu mrmoru mora, ali mrmoru koji najavljuje tajanstveni dolazak i samu ljubav, blage i vlažne cjelove vjetra na vjeđama. U takvim susretima sazdan je koncept ljubavi Sestre Marije od Presvetoga Srca, iskustvo mora i plovidbe koje je iskustvo života i puta prema spasenju.

Da bismo mogli shvatiti bit božanske ljubavi, *agape*, pomoć nam pruža *Sjaj Svjetlosti*, nova knjiga, ustvari niz teološko-filozofskih studija i

rasprava, eseja i meditacija Sestre Marije od Presvetoga Srca, koju je 2016. priredila za potrebe Symposiona, knjižnice asketsko-mističnih djela. Onako kako su sugerirali davni crkveni učitelji, mogli bismo shvatiti, razumjeti i pravilno doživjeti dubinu Božje ljubavi u svjetlu transcendencije, u koju je uranjala i iz nje crpila snagu. Upravo je na tragu učenja sv. Ivana od Križa pokazala i potvrdila kako nije riječ o apstraktnoj, osjetilnoj ljubavi, nego o mističnoj, nadosjetnoj Ljubavi prikazanoj Bogu, Stvoritelju svega vidljivoga i nevidljivoga „...u kozmosu – svemiru duše, u srcu svoje zaručnice” (Buljac, 2016, 646), uz tumačenje smisla patnje položene na Isusov križ, kojom njezin duh, nadahnut uzornim, krjeposnim životom biva upravljen prema Eshatonu, prema Apsolutnomu, prema Biću koje jedino može ispuniti sve naše težnje, i čija ljubav može utažiti svu našu žedu. Sveti Ivan od Križa strpljivo je podnio mučenja u podzemnoj tamnici Toleda, a njegova *Tamna noć* postala je svjetlom, ali i patnjom, i poniženjima, iskustvima nošenja križa, kroz suobličjenje s Kristom, i kroz pročišćenja osjećaja. *Cántico espiritual* (Duhovni spjev) Ivana od Križa, Sestra Marija od Presvetoga Srca nazvala je zanosnom epopejom u kojoj je stopljena sva harmonija neba i zemlje. Usporedila je Aristotelova načela tumačenja prirode s načelima psihološkoga, unutarnjega nadnaravnoga svijeta, a to je i rezultat ispitivanja „opstojnosti svega svijeta oko nas, a naročito onoga najtananijega i najfinijega u njemu, ljudske duše” (Brkić, 2009, 52), ustvari, mistične stvarnosti i života duše, koja je u zagrljaju s Bogom pronašla svoj Bitak, svoj vlastitost, slobodu i svoj život u Bogu.

4. Epsko-lirske pjesme sestre Marije od Presvetoga Srca – pjesnikinja dovršene povijesti

Sestra Marija od Presvetoga Srca nije samo lirska pjesnikinja. Spjevovima *Apokalipsa* te *Estera* potvrdila se i epsko-lirskim pjesmama dovršene povijesti. Poslije kirurškoga zahvata na kralježnici u Biogradu potkraj godine 1968., bila je nesposobna za bilo kakav posao, ali unatoč svemu nimalo nije pokleknula u apostolatu molitve i žrtve, dnevnim meditacijama i molitvama, klanjanju, ustajanju na ponoćni Matutin i drugim poslovima u samostanu sa strogom klauzурom. Osim u samostanskoj sobi godine „patničkih kontemplacija” (Damjanović, prema: AMP, *Kritičke prosudbe*, 2009, 360-376), provodila je u lječilištima, uglavnom u krevetu uz duge i strpljive terapije o čemu je svjedočila u drugoj knjizi autobiografske proze *Vječna je ljubav Njegova*. Teške tjelesne boli kao da su je osposobile za velike pothvate, navodi Delić (prema AMP, *Kritičke prosudbe*, 2009, 330-332). Lirsko-epski spjev *Apokalipsu* pisala je u razdoblju od 29. srpnja 1974. do 8. siječnja 1975., često u blagdanskom ozračju, u trenutcima

duboke sabranosti i samostanske tišine. U ožujku godine 1979. dopisala je uvodni *Pozdrav*, a dio *Dvadesetoga pjevanja*, opširnijega od ostalih, također je ispjevala naknadno i to 13., 14. i 15. listopada 1982. godine. Prividni osjećaj dovršenosti spjeva obuzeo ju je potkraj navedene godine na blagdan sv. Ivana Evanđelista, kada je konačno za tiskanje pripremila rukopis koji je kao posebno izdanje u književnom nizu Symposiona otišnut početkom 1983. u tiskari u Trebinju. *Apokalipsa* opjevava događaje prikazane u *Otkrivenju*, zaključnoj kanonskoj knjizi *Novog zavjeta*, za koju se pouzdano može utvrditi da ju je napisao sv. Ivan Evanđelist na samom kraju životnoga puta u zatočeništvu na otoku Patmosu za vladavine Nerona i/ili Domicijana (70. – 95. godine poslije Krista). Veze s predloškom su u temeljnoj ideji, ali se stvaralačkim amplitudama pjesnikinja udaljava od njega, unosi grozomorna stanja, uronjenost u povijesnu zbilju kojom nadograđuje apstraktne biblijske prostore, fantazmagorične, alegorijske, tajanstvene, proročke prizore, otkrića i viđenja, tumačenja i poglede. Spjev se sastoji od 2878 stihova raspoređenih u 22 pjevanja. Stihovi su jedanaesterci s cezurom iza petoga sloga uobličeni u sekstete ustaljenih rima *ababcc*. Pjesnikinja je uznastojala otkrića i proročanske navještaje apokaliptičnih vremena te spasa u Eshatonu prispodobiti vlastitomu bolu i patnjama kako bi drugima donijela spoznaju i spas. *Apokalipsa* je spjev proročki i apokaliptični; proročki jer izravno navješćuje događaje i zbivanja; apokaliptični zato što se izravno poslužuje motivima, slikama, simbolima, tajanstvenim događajima i viđenjima. U spjevu je opjevana, kako sama u *Pristupnom slovu* tvrdi, proročka vizija povijesti i sudbine Crkve te misterij božanskoga života u kozmičkim razmjerima; misterij ljubavi, koji u svojim temeljima ima križ i otkupljenje eshatološke zbilje i istine. Simbol križa uključuje patnju i iscjeljenje na koje smo svi povezani, i svako ljudsko nastojanje potvrda je na koji smo ga način kao pojedinci spremni nositi i odgovoriti životnomu poslanju. *Otkrivenje* upućuje na grčku riječ *ἀπόκαλιψις*, *apokalypsis*, koja označuje Božju objavu nečega nama skrovitoga, samo njemu poznatoga, onoga što se odnosi na budućnost. Za razliku od starih proroka koji su slušali Božje objave i usmeno ih prenosili, sv. Ivan Evanđelist, autor novozavjetne *Apokalipse*, primljenu objavu u obliku viđenja zapisuje u knjigu, a sama viđenja skrivaju značenja u simbolici: stvarima, objektima, brojevima, bojama, zvucima, tajanstvenim znacima, dijelovima tijela: lica, usta, ruku, nogu, srca. Da bismo spoznali smisao i protumačili simboliku potrebno je ući u igru, prepoznati znakovlje i odgonetnuti poruke, a da im ne iskrivimo značenje. Knjigu *Apokalipsa* autorica je opremila s četrdeset gravura Gustava Dorèa i osam svojih crteža, ustvari vinjeta koje prate biblijske motive. Na naslovnici je prikazana Dorèova gravura s motivom

u kojem Anđeo pokazuje sv. Ivanu vječni Jeruzalem, a na stražnjoj korici je gravura s prikazom sv. Ivana na otoku Patmosu. Potrebno je upozoriti na neizmjernu vjeru u uskrsnuće Sestre Marije od Presvetoga Srca, njezine predodžbe Eshatona i na posebnosti kojima je osmislila način čitanja biblijskoga predloška, osobito na referencijalne odrednice povijesnih okolnosti u kojima se zatekla njezina domovina. Pjesnikinja proročanski najavljuje zbivanja i oslobađanje Hrvatske iz podaništva i tamnice služenja drugima, što osobito dolazi do izražaja u *Dvadesetom pjevanju*. Sestra Marija od Presvetoga Srca ne pristupa kanonskomu biblijskomu tekstu kako bi riječima proroštva nešto dodala ili oduzela ili pak promijenila smisao vjerskih istina. Štoviše, na neponovljiv ih način promiče i čini dostupnijim i čitljivijim. *Knjiga Otkrivenja* je predložak, ali i izvor nadahnuća pjesnikinji koja je biblijskomu štivu darovala poetske vrijednosti, književno ruho, a božanskim nadahnućem stvorila epsko-lirski spjev, samosvojan i neponovljiv, i na kraju, potvrdila se *poetesom vates*, u najboljem smislu te riječi.

Književno-teorijski pristup upućuje na prvi korak kojim je navedenoj pjesničkoj tvorevini neophodno odrediti književnu vrstu. To nimalo nije lako zato što se u *Apokalipsi* susreću i stapaju lirski, epski i dramski obilježja. Epska struktura i ključne epske sastavnice, njezina opširnost te količina stihova i pjevanja daju nam pravo nazvati ju lirsko-epskim spjevom zato što je nedvojbeno prinos epsko-lirskomu pjesništvu. Iako tekst nije koncipiran na govorni dio i didaskalije, posjeduje neke dramske značajke: fabulu koja uključuje dinamična zbivanja, dramatičnu pokretljivost i postupnost radnje. Uz pjesnikinju i neki kritičari, s priložima unesenim u *Kritičke prosudbe* (Bilić, Rabadan, Silvester, Toma) koriste neprimjeren naziv »poema«, kojim bi se mogla nazvati svaka veća cjelina ili pjevanje spjeva. Takvom zaključku vodi proučavanje strukture i svih važnih poetskih sastavnica spjeva, o čemu smo svojedobno svjedočili na Međunarodnom simpoziju priređenom u Zagrebu te opširnije pisali u riječkim *Dometima* (Buljac, 2012, 1-2, 37-60).

5. Domovinske zadaće sestre Marije od Presvetoga Srca

I u kasnijim zbirkama Sestra Marija od Presvetoga Srca nizala je pjesme, poeme i cikluse, u kojima je unutarnjim glasom uzvratila izazovima vremena, upozoravala na hrvatske svetinje, na povijesne osobe i nedaće, stradanja naroda i na rasulo baštine. Napisala je niz pjesama o stradanju Hrvata u Bleiburgu, sonetni vijenac *U sjaju slobode*, *Molitva za Hrvatsku*, najljepšu pjesmu ispjevanu domovini Hrvatskoj, domoljubne i rodoljubne cikluse *I ljepši će cvasti cvijet* od 34 pjesme u zbirci *Dosegnuh svoj Sjaj*, te *Koliko je žrtava palo*, s 33 pjesme u zbirci *Mistične ruže*, potom *Esteru*,

poemu od pet pjevanja koju čine 624 stiha, k tomu još neobjavljeni poetski ciklus *Ratni vihar*. Sasvim su neopravdane primjedbe o njezinoj šutnji dok se raspadao svijet. U svojem posluhu prema savjesti Sestra Marija od Presvetoga Srca i domovinsku je zadaću pisala svojim rukopisom srca, duha i duše. Njezino kritičko promišljanje i djelovanje nije pogled iz zamračene sobe redovnice koja je samu sebe žrtvovala zbivanjima svijeta, nego moćni pogled božanske intuicije zagledane u beskraj, užarene od Božje blizine i zblížene s Njim. To nije pogled redovnice „smještene izvan javnosti i urbane svakodnevice”, kako utvrdi Neven Jurica (prema AMP, *Kritičke prosudbe*, 2009, 201), nego pogled iz dubine bića koje ne vidimo, a ono vidi nas urbane ili pak manje urbane, u svakodnevnoj jurnjavi, metežu, koji bezglavo srljamo prema užiticima ovoga svijeta ili za njima, pokraj zidova njezina samostana, prometnicom i obližnjim šetalištem prema Bačvicama, misleći kako se samo među nama odvija život. Pjesništvo Sestre Marije od Presvetoga Srca svojim je najvećim dijelom religioznoga, kršćanskoga nadahnuća, ali tim određenjem ne želimo suziti, smanjiti ili omeđiti, zatvoriti u kakav pretinac njegovu silinu i snagu, moć pjesničke riječi, njezinu višeznačnost i otvorenost prema svijetu kojemu se obraća, njezinu humanost i etičnost, socijalnu i povijesnu zauzetost. Potvrde o potpunoj zauzetosti Sestre Marije od Presvetoga Srca za svojim rodnom i domovinom nalazimo čak i u zbirkama u kojima je dominantno intimno pismo.

Hrvatska, domovino moja, 2017., domoljubno-duhovna zbirka lirsko-epskih pjesama i poema, ustvari je ponovljeno izdanje zbirke koju je 2000. godine pod naslovom *Hrvatska, zemljo moja* objavila Sestra Marija od Presvetoga Srca. U zbirci su probrane 24 pjesme u kojima molitvom i pjesmom slavi domovinu, obraća se Gospi od Anđela, Kraljici Hrvata i Zvijezdi mora, progovara o Kristovoj Golgoti i stradanjima naroda, podsjeća na žrtve u Bleiburgu i Vukovaru, obraća se svojem mučeničkomu narodu, slavi hrvatski jezik, moli se za Hrvatsku i za njezine vladare, pjeva im pohvalnice, laude, pjeva o žuđenoj slobodi. U novom izdanju u prvom planu izdvojena je *Pjesma o oslobođenju Imotske krajine od Turaka*. Pjesnikinjom su ovladali iskreni domoljubni osjećaji koje je u zanosnoj eksplikaciji ispjevala u različitim prigodama od šezdesetih godina protekloga stoljeća naovamo. Pjesme su isključivo pisane u formi katrena s tradicionalnim rasporedom ukrižanih rima *abab*, kojima je autorica skupljala pjesnička iskustva ostvarena u kasnijoj *Apokalipsi*. Mnoge od navedenih pjesama prigodnica namijenjene su povijesnim zbivanjima: Gospi od Otoka za tisućitu obljetnicu, pjesmu uz 900. godišnjicu posvete crkve Svete Marije u Biskupiji pokraj Knina te crkve na Stomorici u Dućama, pjesmu uz posvetu konkatedrale sv. Petra; pjesme s posvetom Ivanu Pavlu Drugomu u raznim prigodama,

zatim uz obljetnice ređenja ili pak smrti kardinala Šepera, pjesma nadbiskupu mons. Franji Kuhariću, mons. Jurju Jezerincu, fra Karlu Jurišiću, pjesme uglednicima: dr. Franji Tuđmanu, dr. Žarku Domljanu, ministru Gojku Šušku, poginulim braniteljima, potom gradu Dubrovniku, Splitu, postavljanju spomenika banu Jelačiću, proglašenju prvoga Ustava, Danu državnosti i drugim blagdanima. U novom izdanju izostale su neke od navedenih pjesama. Njihova književno-povijesna vrijednost neupitna je. Riječ je o prigodnim i prigodničarskim pjesmama naglašene apelativnosti, zauzetosti za sudbinu svijeta i domovine, koje kadšto ostavljaju dojam o slabijem estetskom učinku pa ih stoga uključujemo u niz onih pjesama koje pripadaju njezinu poetskom vježbalištu.

Hrvatska, domovino moja ima 90 pjesama, a ovom prigodom izdajamo *Pjesmu o oslobođenju Imotske krajine od Turaka* koju je s. Marija ispjevala prije pedeset godina uz veliku 250. obljetnicu, datirajući ju 2. kolovoza 1967. godine. Riječ je o poemi, kraćem spjevu sastavljenu od 218 stihova raspoređenih u pet nejednolikih dijelova u kojima je kačićevsko-mažuranićevskim načinom prikazala oslobođanje Imotskoga od osmanlijske vlasti. Njome je oživjela uspomenu na časnoga fra Stjepana Vrljića, svećenika iz Prološkoga blata, kojega su Turci na prijevaru svezali u okove, utamničili i mučili; strašili ga spuštajući na konopcu niz litice Plavoga jezera: / *Gleda agu, puna bijesna jada, / Zbori: „Neka mrem od mača tvoga, / Al svog neću ostaviti stada, / Nit ću ikad Boga izdat svoga!* / Fra Stjepana ništa nije moglo prestrašiti u odlučnoj borbi u oslobođanju svojega naroda od tuđinske vlasti. Zavjetom i molitvama *Gospo od Anđela*, obilazi sela i skuplja hrabre vitezove, priprema se za bitku, a uoči samoga blagdana Turci netragom pobjeغو: / *Od Anđela dan Gospe osvanu, / Zore rumen sav istok ukrasi, / Sav puk moli, Turci bježat stanu; / Polumjesec nebom se ugasi* /. Nitko još bolji spjev o velikim obljetnicama oslobođanja Imotskoga od osmanlijske vlasti nije ispjevao. Razlog je tomu što je drugim izdanjem zbirke *Hrvatska, domovino moja* Sestra Marija od Presvetoga Srca uveličala 300. obljetnicu oslobođenja Imotskoga od osmanlijske vlasti. Pjesnikinja je zagospodarila riječima raznolike vokacije, bilo da je u pitanju čista lirika ili lirsko-epsko pjesništvo; bilo da razmatra misterij Ljubavi božanskoga života u kozmičkim razmjerima ili pak proročku viziju povijesti i sudbine svojega naroda. U svojem lirskom poetskom govoru tka zanose i čeznuća, iskustva mističnoga i transcendentnoga, opipljivoga i nedohvatnoga, osjetnoga i nadosjetnoga, unoseći u nj bol i iskustva vlastitoga bola, iskustva žrtve na Kristovu žrtveniku. Poput sv. Terezije Avilske žedala je za jedinim izvorom, za dubinama Božje ljubavi. Iskustvo pjesme gradila je i sazдалa na jeci svakodnevnih pjevanja psalama. Poput sv. Jeronima pravilima života

učila se od Salamona, prepoznavala je svjetovno iz Propovjednika, duhovnoj snazi i strpljivosti učila se od Joba, a onomu uzvišenomu čitanjem Evanđelja, Djela apostolskih i Poslanica, Proroka, knjigā o kraljevima, knjigā Mojsijevih, Ezrinih i Esterinih. Pišući osvrt o *Esteri*, njezinoj poemi iz 2004. godine, Đuro Vidmarović (prema AMP, *Kritičke prosudbe*, 2007, 234) naslovio je svoj osvrt: *Estera među Hrvatima*, i tako istaknuo hrabrost te žene koja je usred progona i pogroma pozivala narod da se obrati Bogu, kao što je Sestra Marija od Presvetoga Srca u nedavnom ratu molitvom i perom ispunjala svoje dužnosti.

6. Zaključak

Budući da je Sestra Marija od Presvetoga Srca u javnosti slabo poznata, i da je osobito u mlađim naraštajima vrlo niska recepcija njezinih književnih ostvarenja, u prvom dijelu ovoga rada donijeli smo važne podatke koji naviru iz spoznajnih slojeva brojnih njezinih djela ispovjedne vokacije, a na osobit način iz trosveščane autobiografije. Kako je to naslovom i označeno u raščlambi smo se posvetili njezinu lirskom i lirsko-epskom pjesništvu, i to dvjema najuspješnijim zbirkama: *Tužaljka*, nastaloj u djevojaštvu i studijskom razdoblju, kojom je pokazala pjesničku zrelost – ispovjednim tonom opjevala je svoje djevojačke snove, ali tako da se znala otrgnuti parnim i ukrižanim rimama koje su redovito znaci pjesničkoga vježbališta, i *Pjesmama srca*, koje svojom poetikom donose novu arhitektoniku, dotad nepoznatu i svojstvenu samo njoj, sazdanu od raznolikih rastera nastalih uvlačenjem i izvlačenjem stihova i polustihova iz okomitih i vodoravnih zrcalnih struktura ili pak uvučenih u desne rastere, u pjesme prividnih strofa. *Pjesme srca* samosvojni su poetski govor, jedinstven u hrvatskom pjesništvu na razmeđu dvaju tisućljeća, neponovljiv molitveni ton s kadencama boli i kantilenama žarkih žudnja, opjevana čistoća duše i savršeni sklad. Lirsko-epskim pak uradcima, spjevovima i poemama Sestra Marija od Presvetoga Srca zavrijedila je također bolju čitateljsku recepciju i mjesto u školskim udžbenicima, kojim bi se ispravila stara nepravda. Spjevom *Apokalipsa* potvrdila se *poetesom vates*, pjesnikinjom dovršene povijesti. Navedenom nizu pripada i prigodno domoljubno pjesništvo.

Svojim velebnim književnim prinosima Sestra Marija od Presvetoga Srca potvrđuje se ne samo vodećom živućom književnicom našega vremena nego uopće. Cjelovitim uvidom u njezine žrtve ljubavi, nadamo se, mogla bi se uskoro pokrenuti kauza o njezinoj beatifikaciji, a uvidom u književne i znanstvene prinose, koji su narasli do osamdesetak autorskih knjiga te stotinu i osamnaest uredničkih naslova u knjižnici Symposion, vjerojatno bi se netko mogao sjetiti i dodijeliti joj životne nagrade za pjesništvo i za

znanstveni rad, također bi ju još neke akademije mogle uvrstiti u svoje članstvo, a sveučilišta joj dodijeliti počasne doktorate jer je za hrvatsku kulturu pridonijela više od kakve institucije.

Literatura

- Petričević, Anka. 1989. *Tužaljke. (Trska)*. Biblioteka suvremenih pisaca. Split: Književni krug.
- S. Marija od Presvetoga Srca (1994). *Dosegnuh svoj Sjaj*. Split: Symposion.
- S. Marija od Presvetoga Srca (Anka Petričević) (1996). *Moj vječni izvor*. Split: Symposion.
- S. Marija od Presvetoga Srca (1997). *Mistične ruže. Izbor iz lirike*. Split: Symposion.
- S. Marija od Presvetoga Srca (2007). *Tajanstvo dubina*. Split: Symposion.
- S. Marija od Presvetoga Srca (2011). *Pjesme srca*. Split: Symposion.
- AMP (S. Marija od Presvetoga Srca). (2009). *Kritičke prosudbe o djelima s. Marije od Presvetoga Srca (Anke Petričević)*. Split: Matica hrvatska.
- S. Marija od Presvetog Srca Anka Petričević (2016). *Sjaj Svjetlosti*. Split: Symposion.
- Brkić, Marko-Antonio (2009). Odsjaj vječne ljubavi. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Kritičke prosudbe o djelima s. Marije od Presvetoga Srca (Anke Petričević)*. 52-53. Split: Matica hrvatska.
- Buljac, Miljenko (2009). Duga umiranja. U: *Kritičke prosudbe o djelima s. Marije od Presvetoga Srca (Anke Petričević)* 209-210. Split: Matica hrvatska. (Također u: *Forum, kulturni prilog Slobodne Dalmacije*. 46, br. 13743, Split, 3. ožujka 1989.)
- Buljac, Miljenko (2011). Pjesme srca, duha i duše – božanske himnodije Sestre Marije od Presvetoga Srca. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Pjesme srca*. 175-191. Split: Symposion.
- Buljac, Miljenko (2011). Pogovor. U: *Sestra Marija od Presvetoga Srca. Riječ izvor Života*. Biblioteka asketsko-mističnih djela, 209-223. Split: Symposion.
- Buljac, Miljenko (2012). Apokalipsa – spjev Sestre Marije od Presvetoga Srca, *Dometi*, Rijeka. god. 22, 1-2, 37-60.
- Buljac, Miljenko (2012). Predgovor. U: *Sestra Marija od Presv. Srca. U sjaju velike obljetnice*. 7-10. Split: Symposion.
- Buljac, Miljenko (2013). Pogovor. Dovršetak autobiografske trilogije Sestre Marije od Presvetoga Srca. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Vječnost Ljubavi. Autobiografska proza, knj. 3*. 175-191. Split:

Symposion.

- Buljac, Miljenko (2017). Pogovor. U: *Sestra Marija od Presv. Srca. Hrvatska, domovino moja*. 77-85. Split: Symposion.
- Buljac, Miljenko (2018). Pogovor. U: *Sestra Marija od Presvetoga Srca – Anka Petričević. Onaj koji jest – mistični susreti i tumačenja*. 71-75. Split: Symposion.
- Damjanović, Damjan (1986). Predgovor. U: *Sestra Marija od Presv. Srca, Otkupiteljeva ljubav*. Split: Symposion.
- Delić, Josip (2009). Dar Božanskog srca. U: *Kritičke prosudbe o djelima s. Marije od Presvetoga Srca (Anke Petričević)*. 330-332, Split: Matica hrvatska.
- Mihanović, Nedjeljko (1996). Poezija humanizacije svijeta. U: *S. Marija od Presvetoga Srca (Anka Petričević). Moj vječni izvor*. 5-12. Split: Symposion.
- Mihanović, Nedjeljko (2007). Alegorijska mističnost duhovne ljubavi. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Tajanstvo dubina*. 115-122. Split: Symposion.
- Pavlović, Boro (1989). Pogovor. U: *Petričević, Anka. Tužaljke. (Trska)*. Biblioteka suvremenih pisaca. 137-142. Split: Književni krug.
- Petrač, Božidar (2001). Pogovor zbirci 'Zov vječnih vrhunaca'. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Zov vječnih vrhunaca*. 76-81. Split: Symposion.
- Rosandić, Dragutin (1994). Sjaj pjesničkoga izričaja. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Dosegnuh svoj Sjaj*. 229-233. Split: Symposion.
- Šimundža, Drago (1997). Mistična poezija kršćanskog nadahnuća. U: *S. Marija od Presvetoga Srca. Mistične ruže. Izbor iz lirike*. 243-247. Split: Symposion.
- Vidmarović, Đuro (2007). *Paprat i lišaji. Eseji*. 234-242. Zagreb: DHK. (Isto u: *Kritičke prosudbe o djelima s. Marije od Presvetoga Srca (Anke Petričević)*. 499-503. Split: Matica hrvatska).

Poetry of Sister Mary of the Sacred Heart – Anka Petričević

Summary

Sister Mary of the Sacred Heart – Anka Petričević, is a contemporary Croatian lyric and lyrical epic poetess with over thirty collections of poems in which she celebrates God, writes about her longings and exhilarations, and recounts eternal love. Her concept of love is the nearness of God, eternal, divine love, *agape*; the love that leads to salvation, ascension and union with the mystical bridegroom, which excludes and removes the thought of sensual lust and intimate, love poems rooted in erotic breath and sensation. Her poetry is above religiousness itself, it is equivocal and universal, not merely religion or philosophy of life. Her recent collection, *Poems of the heart*, brings forth sequences of shortened verses and half-verses with the right indented form, establishing to perfection a special architectonics we call lyric poems of virtual stanzas. The spatial arrangement serves the overall organisation of the poem; rhythmical, semantic and experiential. *Poems of the heart* form a distinct poetic speech, unique in Croatian poetry between two millennia, giving us a gift of sublime culmination: lyrics, a song, prayer tone and fervour, cadences of pain and cantilenas of ardent craving, a celebration of purity and harmony. Her lyrical epic poetry is not to be neglected, particularly the poem *Apocalypse*, confirming her status of the poetess of the revelation of knowledge and the end of the world, *poetess vates*, as well as her patriotic poems.

Key words: *agape*; spiritual inspiration; elegiac poetry and cadences of pain; poems of virtual stanzas; transcendental poetry.